

‘Aan een boom zo volgeladen met Gard Siviki, mist men die ene mispel niet’: Gard Sivik versus Podium, 1960-1964.¹

JEROEN DERA

GARD SIVIK EN VIJFTIG

Wanneer over het avant-gardetijdschrift *Gard Sivik* wordt geschreven, gebeurt dat doorgaans tegen de achtergrond van de koerswijziging die het onderging, namelijk die ‘van een Vlaams experimenteel tijdschrift naar een Nederlands nieuw-realistisch blad.’² Het is met name die tweede aanduiding die in de literatuurgeschiedschrijving domineert. In zijn geschiedenis van de Nederlandse poëzie schrijft Redbad Fokkema bijvoorbeeld:

[D]e dichters die in de jaren zestig aan het woord kwamen, boekten (...) succes (...) in *Gard Sivik* (1955-1964), *Barbarber* (1958-1971) en in *De Nieuwe Stijl* (1965-1966). Deze tijdschriften ver-tegenwoordigen in Nederland verschillende vormen van het nieuwe realisme, ‘ontsprongen uit een treffen met de werkelijkheid’, zo schreef Hans Sleutelaar. En dit dan in tegenstelling tot de Vijftigers, die poëzie vooral lieten ontspringen aan een treffen met de taal – overigens zonder de werkelijkheid als inspiratiebron te ontkennen.³

De door Fokkema gesignaleerde oppositie tussen Vijftigers en nieuw-realisten is evident. In de poëtica van de Zestigers⁴ – in de redactie van *Gard Sivik* met name gerepresenteerd door Armando, Sleutelaar, Vaandrager en Verhagen – is geen ruimte voor moeilijk gebruik van taal en beeldspraak, maar komt een radicale nuchterheid centraal te staan: ‘Het “niet-poëtische”, het alledaagse en banale wordt steeds belangrijker. Feiten worden interessanter dan meningen of commentaren. De redacteuren [van *Gard Sivik*] beginnen letterlijk uit de realiteit opgetekende fragmenten te publiceren.’⁵

De afstand die *Gard Sivik* gedurende de jaren zestig begint te nemen tot de poëtica van Vijftig, komt tot een hoogtepunt in nummer 33 van het tijdschrift, dat tevens het laatste is. Op het omslag daarvan staat een verkeersbord afgebeeld dat het einde van de bebouwde kom aangeeft. De streep door

het cijfer 50 moet geïnterpreteerd worden als de aankondiging van het einde der Vijftigers: wat *Gard Sivik* betreft is er voor hun dichtopvatting geen ruimte meer. De geheel eigen stem van de nieuwe poëzie wordt door Armando, Peeters, Sleutelaar, Vaandrager en Verhagen na de opheffing van *Gard Sivik* verder uitgedragen in *De Nieuwe Stijl*, waarvan in 1965-1966 twee nummers zouden verschijnen.

De voormalige *Gard Sivik*-redacteers hebben zich – zoals het een avantgarde betaamt – in de jaren zestig expliciet tegen hun voorgangers afgezet. Wanneer Henk Hofland hun in 1966 vraagt hoe zij over de Vijftigers denken, antwoordt Sleutelaar: ‘Er is een totaal verschil tussen hen en ons. Als ik hun werk nu lees dan begrijp ik niet wat er staat, ik vind het volslagen onzin, wartaal. Af en toe begrijp ik wel wat er bedoeld wordt.’ En Verhagen vult aan: ‘Wat zij bedoelen is voor ons eigenlijk volkomen oninteressant. Te kunstzinnig, te dichterlijk.’⁶

Deze positionering van de nieuw-realisten ten opzichte van de Beweging van Vijftig in *Gard Sivik* / *De Nieuwe Stijl* hangt samen met een breuk in de redactie van *Gard Sivik*. In 1955 was dat blad opgericht als een Vlaams avantgardetijdschrift, maar vanaf 1957 – als Hans Sleutelaar en Cornelis Bastiaan Vaandrager in de redactie worden opgenomen – is het als Vlaams-Nederlands gaan gelden. De nieuw-realistische sympathieën waren afkomstig van met name de Nederlandse medewerkers, onder wie vanaf 1958 ook Armando en vanaf 1960 Hans Verhagen. De voorstelling van zaken is dat het viertal dat later *De Nieuwe Stijl* zou oprichten verantwoordelijk is voor de breuk met de Vlaamse redactieleden, te dateren vanaf 1960.⁷ In 1989 wordt deze voorstelling door de dichters zelf beaamd. In een interview met Martin Bril geeft Armando bijvoorbeeld te kennen: ‘Er waren nog wat Vlamingen daar en wat die nou te vertellen hadden, dat was in onze ogen oude koek, zo artistiek, toen hebben we min of meer de macht gegrepen. De laatste nummers van *Gard Sivik* hebben we daarna omgevormd naar ons program en toen is DNS ontstaan.’⁸

De wijze waarop Armando ruim vijftwintig jaar na de machtsgreep spreekt over de ontvouwing van het nieuw-realistische programma, als reactie op dat van de Vijftigers, doet veronderstellen dat de overgang van experimenteel naar nieuw-realistisch in *Gard Sivik* snel en eenvoudig gemaakt was. Uiteraard zit een en ander gecompliceerder in elkaar. Wie de geschiede-

nis van *Gard Sivik* bestudeert, constateert dat de verhouding tot Vijftig niet te reduceren valt tot het verkeersbord dat het omslag van het laatste nummer siert. Patrick Rooijackers heeft bijvoorbeeld aan de hand van analyse van poëzie uit *Gard Sivik* gesuggereerd dat 'Vijftig tot eind 1960 onmiskenbaar een grote invloed op Vaandrager, Armando en Sleutelaar heeft uitgeoefend[.]'⁹ Pas toen Armando met de ready made op de proppen kwam, kreeg de redactie een eigenzinnige stem. Daarvóór wist men zich niet aan de invloed van de Vijftigers te onttrekken – een feit dat in de literatuurgeschiedenis, die lange tijd gebaseerd was op poëtische verschuivingen, vaak niet aan de orde komt.

Bijzonder interessant in de context van *Gard Sivik*'s houding ten opzichte van zijn voorgangers is de wijze waarop het blad zich verhoudt tot *Podium* (1944-1969), het tijdschrift waarmee de Beweging van Vijftig doorbrak. Niet alleen publiceerden nagenoeg alle redacteurs enkele malen in dat blad, ook plaatste *Gard Sivik* zich uitdrukkelijk in de traditie van *Podium*. Jac. Janssen schrijft bijvoorbeeld: 'Eind december 1959 organiseert men (in navolging van *Podium* op 1 maart 1951) een zogenaamd 'gesproken GS-nummer' in het gebouw van de Rotterdamse Kunstkring.'¹⁰ Een dergelijke manifestatie toont een zeker ontzag voor de Beweging van Vijftig en haar podium van doorbraak. In 1959/1960, de vierde jaargang van *Gard Sivik*, blijken de verschillen met het lijfblad van de Vijftigers (dat op dat moment *Podium* 58 heet) dan ook klein. Dat kan opgemaakt worden uit het dubbelnummer 17/18, dat eind 1960 verscheen en een samenwerkingnummer is met *Podium* over het moderne toneel.¹¹ Dit thema is wellicht de reden waarom onderzoekers, die vooral interesse hebben in de dichtopvatting van *Gard Sivik*, het dubbelnummer niet intensief hebben onderzocht. Voor Janssen vormt de toneeluitgave daarentegen aanleiding tot een stellige aanname: 'Samenwerking met het blad van de Vijftigers (...) zou een paar jaar later niet meer denkbaar zijn. Vooral Armando distantieerde zich steeds meer van de Vijftigers[.]'¹²

Op grond van de hierboven geschetste geschiedenis van *Gard Sivik* – het blad dat zich op poëticaal niveau ontwikkelde van experimenteel naar nieuw-realistisch – is Janssens these volstrekt plausibel. Toch ligt de zaak complexer. Ook ná de verschijning van het toneelnummer heeft *Podium* hoog op de agenda gestaan van de vergaderingen van de *Gard Sivik*-redactie. Dat kan worden opgemaakt uit de verzameling documenten die Hans Sleutelaar heeft geschonken aan het Letterkundig Museum in Den Haag. Die verzame-

ling omvat persoonlijke documenten, zoals ansichtkaarten en vriendschappelijke brieven, maar ook geredigeerde primaire en secundaire teksten, zakelijke brieven en redactioneel materiaal rondom *Gard Sivik*. De archivalia zijn verzameld in zes dozen, door het museum voorzien van het signatuur S 00654 [NG]. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van de doos met code 7322, getiteld 'corr., knipsels, div. o.a. m.b.t. Gard Sivik'. Alle brieven en documenten waarnaar in dit artikel verwezen wordt, zijn te vinden in dit onderdeel van het archief, tenzij anders vermeld.

De beschreven archivalia brengen enkele nieuwe feiten over de verhouding tussen *Gard Sivik* en *Podium* aan het licht:

- a) Naar aanleiding van het samenwerkingsnummer door beide redacties een thema-avond over contemporain Nederlands toneel is georganiseerd.
- b) Eind 1960 plannen zijn gerezen tot een fusie van *Gard Sivik* en *Podium* in een nieuw tijdschrift.
- c) Het vertrouwen van de *Podium*-redactie in de *Gard Sivik*-redacteuren – de Nederlanders voorop – tijdens de voorbereidingen van de toneelavond ernstig is geschaad.
- d) Het roemruchte laatste nummer van *Gard Sivik* eigenlijk een samenwerkingsnummer met *Podium* had moeten worden.

In het vervolg ga ik dieper in op deze nieuwe feiten rond *Gard Sivik* en *Podium*. Hoe verhielden deze tijdschriften zich tot elkaar in de samenwerking van 1960? Welke plaats neemt de beoogde fusie daarbij in? En welke rol speelde *Podium* voor *Gard Sivik* ná 1960?

Om zulke vragen naar de verhouding tussen twee tijdschriften te beantwoorden, is het nuttig een beroep te doen op de veldtheorie van Pierre Bourdieu. *Podium* en *Gard Sivik* zijn beide op te vatten als actoren in wat deze Franse socioloog 'het literaire veld' heeft genoemd. Dit concept kan begrepen worden als het geheel van producenten, distributeurs en recipiënten van literatuur, die geloven in de waarde van dat verschijnsel en als op een speelveld strijden om het vermogen waarde toe te kennen aan literatuur.¹³ In het geval van poëzietijdschriften als *Gard Sivik* en *Podium*, die financieel gezien weinig kapitaal genereren, verwijst de notie 'waarde' in hoofdzaak naar

het bezit van symbolisch kapitaal, de bourdieuaanse benaming voor aanzien en prestige.¹⁴

Als actoren in het literaire veld strijden *Podium* en *Gard Sivik* om de grootste hoeveelheid prestige, in de hoop dat hun specifieke poëtica dit veld gaat domineren. Dit veronderstelt dat de relatie tussen *Gard Sivik* en *Podium* in hoofdzaak van concurrerende aard is. De casus van de samenwerking tussen beide tijdschriften moet in dit licht van strijd gezien worden. Aangenomen dat *Gard Sivik* en *Podium* concurrerende actoren waren in het literaire veld, ligt het voor de hand dat zij er in hun samenwerking een eigen agenda op nahielden. Die hypothese wordt, in elk geval waar het *Gard Sivik* betreft, bevestigd voor wie het toneelnummer nader bestudeert.

HET DUBBELNUMMER 17/18

Eind 1960 werd het samenwerkingsnummer van *Gard Sivik* en *Podium* 58 op de markt gebracht. Het kreeg in de literaire kritiek geen noemenswaardige aandacht, maar werd wel lovend besproken in *Toneel*. G.J. de Voogd sprak van een publicatie die 'stof te over biedt tot nadenken aan wie zich voor het toneel interesseren.'¹⁵ Uit de archivalia van *Gard Sivik* kan worden opgemaakt dat de uitgave door twaalf niet-abonnees is besteld, wat geen opzienbarend aantal genoemd mag worden.

Op inhoudelijk vlak is dit dubbelnummer in te passen in de experimentele traditie, die *Podium* en in de vierde jaargang ook *Gard Sivik* kenmerkte. Die poëtische gelijkgestemdheid rechtvaardigt vanzelfsprekend ook de samenwerking tussen beide tijdschriften. Bij de samenstelling van het dubbelnummer waren, naast afgevaardigden van de beide tijdschriftredacties¹⁶, ook de latere *Gard Sivik*-redacteur Cees Buddingh' en – uit de toneelwereld – Tone Brulin, Jan Christiaens en Rudi van Vlaenderen betrokken. Van buitenaf komen vier bijdragen, van de hand van Paul Rodenko, Bob de Smet, W.F. Hermans en Jan Walravens. Twee bijdragen zijn afkomstig van gastredacteurs Buddingh' en Van Vlaenderen, en daarnaast leverden zowel *Podium* als *Gard Sivik* twee teksten. In het geval van *Podium* werden beide stukken geschreven door Sybren Polet, terwijl de bijdragen van *Gard Sivik* afkomstig waren van Hans Sleutelaar en Gust Gils. Op basis van deze gegevens kan men de inhoudelijke verdeling van het samenwerkingsnummer als gelijkmatig kwalificeren.

Op het vlak van de vorm en de materialiteit echter, heeft *Gard Sivik* duidelijk zijn stempel op het dubbelnummer gedrukt. Qua vormgeving doet niets in de publicatie denken aan *Podium*. De bladspiegel is typisch die van *Gard Sivik*, met zowel horizontaal als verticaal een kleine marge, waar *Podium* in 1959/1960 een brede marge aanhield. Ook het lettertype en de stijl van de inhoudsopgave verwijzen naar de traditie van *Gard Sivik*. *Podium* heeft in dit dubbelnummer, naast de kwestie van de bladspiegel, ook andere distinctieve kenmerken van de lay-out van *Gard Sivik* toegelaten: de regels zijn – anders dan in *Podium* – niet uitgelijnd en tevens zijn er geen paginanummers in het nummer opgenomen. Het papier waarop het nummer uiteindelijk gedrukt is, is bovendien niet dat van *Podium*: wie de jaargang van 1959/1960 doorbladerd, merkt ook op dit materiële vlak hoezeer het toneelnummer een vreemde eend in de bijt is.

In het geval van het dubbelnummer hebben we, kortom, te maken met een uitgave die door twee tijdschriften samen is geproduceerd, maar die zich op het eerste gezicht aandient als een nummer van *Gard Sivik*. Geredeneerd vanuit de veldtheorie is dat een interessant gegeven: *Gard Sivik* heeft hier zijn naam verbonden aan een tijdschrift dat zich in het centrum van het literaire veld bevindt, maar profileert tegelijkertijd de eigen distinctieve vormkenmerken ten koste van die van *Podium*. Dat impliceert dat *Gard Sivik* er in het samenwerkingsnummer met *Podium* een dubbele agenda op nahield. Aan de ene kant zal het samen met een gelijkgestemd blad een kwalitatief hoogwaardige uitgave over modern toneel hebben willen produceren; aan de andere kant moet het de samenwerking als een kans hebben gezien om de eigen naam en stijl ingang te doen vinden in het centrum van het literaire veld.

DE TONEELAVOND OP 26 NOVEMBER 1960

Wat het toneelnummer betreft is het niet gebleven bij een papieren samenwerking tussen *Gard Sivik* en *Podium*. Op 26 november 1960 organiseerden de beide redacties ook nog een themadag over contemporair Nederlands toneel. Die dag was opgedeeld in twee sessies, waarin moderne toneelstukken werden opgevoerd en er gelegenheid was voor discussie over de stand van zaken in het Nederlandstalige toneel. In een uitgaand persbericht wijst Gerrit Borgers namens *Podium* op de samenhang met het dubbelnummer:

Tijdens deze toneeldagen verschijnt een gemeenschappelijk toneelnummer van de tijdschriften Podium 58 en Gard Sivik, waarin een aantal van de gespeelde stukken zijn opgenomen en een enquête over het moderne Nederlandse toneel onder schrijvers, spelers en regisseurs wordt gepubliceerd.¹⁷

Borgers spreekt van 'toneeldagen', omdat het aanvankelijk de bedoeling was een heel weekend aan het thema te wijden. Voor zo'n weekend had hij op 21 september 1960 subsidie verkregen bij het Belgische Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.¹⁸ Door 'organisatorische' moeilijkheden werd een weekend echter een dag, gehuisvest in de Rotterdamse Schouwburg.¹⁹

Voor Gard Sivik betekende deze toneelavond een extra mogelijkheid op te schuiven naar het centrum van het literaire veld. In dit verband moet met name op de invulling van het zogeheten 'forum' gewezen worden, dat 's avonds onder leiding van Pierre H. Dubois te spreken kwam over het Nederlandse toneel. In dit forum zetelden naast Tone Brulin, Rudi van Vlaenderen en F. Sterneberg ook twee literatoren met een grote hoeveelheid symbolisch kapitaal: Gerard Reve en Jan Walravens, het Vlaamse brein achter *Tijd en Mens*. De Gard Sivik-redacteuren mochten zich op de toneelavond dus niet alleen verheugen over de presentatie van een samenwerkingsnummer met het lijfblad van de Vijftigers, maar ook over de aanwezigheid van grote namen aan wie de hunne nu werd gekoppeld. Dat de bewuste avond in Rotterdam werd gehouden, de plaats waar het Nederlandse redactiesecretariaat van Gard Sivik gevestigd was, is in dat opzicht een fraaie bijkomstigheid: het centrum van het veld bevond zich even in Rotterdam – en Gard Sivik behoorde tot dat centrum.

Het is een interessant gegeven dat er enige weken voor de toneelavond problemen rezen in de samenwerking. Namens Podium verweet Sybren Polet de redactie van Gard Sivik – en Hans Sleutelaar in het bijzonder – alleen uit eigenbelang te handelen. Polet was boos omdat hij aanvankelijk lid zou zijn van het forum, maar zijn naam niet terugzag in de aankondiging die uiteindelijk in de kranten verscheen. Volgens hem heeft Sleutelaar in de voorbereidingen op het forum nauwelijks aan de belangen van Podium gedacht:

Toen je de uitnodigingen opstelde dacht je niet aan mij: enige dagen geleden heeft het volledige forum in de krant gestaan en mijn naam was daar niet bij. Terecht niet overigens, want ik kan niet. Of liever, laat ik eerlijk zijn, ik heb er ook geen zin meer in. En bovendien: aan een boom zo volgeladen met Gard Siviki, mist men die ene mispel niet.²⁰

De dubbele agenda die Bourdieus theorie voor Gard Sivik voorspelt, werd blijkens deze brief ook door Polet vermoed. Naar eigen zeggen stond hij niet alleen:

Haha! tijdschriftennijd, zul je zeggen. Ach nee, ach nee. Maar wel: de samenwerking voorgoed verknold; uiting in de red.: 'dat is eens maar nooit weer'; (...) een zie-je-wel Gerrit K. [Kouwenaar, JD], die steeds een fel tegenstander is geweest van het plan. (...) Zoals het Toneel week-end nu ligt hebben wij er nauwelijks meer iets mee te maken. Het is je ws. boven het hoofd gegroeid en ik apprecieer je activiteit, maar je had ons tenminste het gevoel kunnen geven dat wij er ook bij betrokken waren.²¹

In zijn antwoord aan Polet benadrukt Sleutelaar dat hij wel degelijk overleg heeft gevoerd over alle stappen die hij in de voorbereidingen ondernam, en wel met Gerrit Borgers.²² Een reactie van Polet blijft uit, en de avond is zonder problemen doorgedaan. Er komen zelfs plannen voor een tweede toneeldag in 1961, maar uiteindelijk strandt dit idee door een gebrek aan geschikte toneelstukken.

FUSIEPLANNEN

De samenwerking tussen Podium en Gard Sivik, die vooral in het voordeel leek te werken van het tweede tijdschrift en bij sommige Podium-redacteurs tot irritaties leidde, bleef – ondanks de geringe aandacht in de pers – niet onopgemerkt. Begin november 1960 polste Sleutelaar uitgeverij Meulenhoff voor de uitgave van Gard Sivik, '[o]m de praktische beslommingen te beperken en de financiële mogelijkheden te verruimen.'²³ Het antwoord van Meulenhoff was een voorstel 'om Podium 58 en Gard Sivik te doen opgaan in één Nederlands-Vlaams progressief tijdschrift, waarin de krachten

van de beide tijdschriften zouden gebundeld worden.²⁴ Daartoe stelde de uitgeverij een aanzienlijk garantiebedrag beschikbaar, dat de exploitatiemogelijkheden van het tijdschrift vergrootte. Zowel *Podium* als *Gard Sivik* wilde een oriënterend gesprek – een fusie zou in het najaar van 1961 bewerkstelligd kunnen worden. Voor *Podium* was het overigens niet de eerste keer dat het een dergelijk gesprek zou voeren: eerder rezen er plannen om te fuseren met *Tijd en Mens*.²⁵

Met het oog op deze eventuele fusie stuurde Sleutelaar de redactie van *Gard Sivik* (met uitzondering van Armando en Vaandrager, die hij waarschijnlijk persoonlijk sprak) een vragenlijst toe, bestaande uit de volgende vragen:

1. Hoe sta je tegenover een samensmelting van *Podium* 58 en *Gard Sivik* in een nieuw tijdschrift?
2. Wat denk je over samenwerking met een uitgever, in het bijzonder met Meulenhof? [sic] Wat zijn je gedachten over de financiële kant van de zaak?
3. Wat lijkt je de beste redactionele formule (redactie, redactiegroep, werkredakties met eindredactie, verhouding Vlaanderen/Nederland daarin, enz.)?
4. In welke vorm zou je actief willen deelnemen?
5. Wat denk je over de mogelijkheden van opvoering van de verschijningsfrequentie tot 12 afleveringen per jaar?
6. Op welke manier(en) zou het tijdschrift zich kunnen verzekeren van regelmatige bijdragen van een kring van medewerkers?
7. Wat zijn je wensen t.a.v. het uiterlijk?
8. Wat zijn je suggesties voor een nieuwe naam? Of zou je liever de naam van een van beide tijdschriften handhaven?
9. Hoe zie je het algemene karakter (welke rubrieken, soort polemische bijdragen, verhouding tot andere bladen, enz.)?
10. Welke aspecten verdienen bij de a.s. besprekingen voorts nog de aandacht?²⁶

Opvallend aan deze vragenlijst is dat een positief antwoord op de eerste vraag door veel van de overige vragen wordt geïmpliceerd: wie op 1. de replek geeft tegen een samensmelting te zijn, moet onder 8. toch suggesties

doen voor een nieuwe naam. Dat er sprake is van 'a.s. besprekingen' toont bovendien dat er voor de redactie waarvan Sleutelaar secretaris is, weinig te verhinderen valt.

Nu was daar, gelukkig voor Sleutelaar, weinig animo voor. Alleen Willy Roggeman reageerde afkeurend op het idee van een fusie. Op de eerste vraag antwoordt hij: 'Negatief, omdat fusies zoals reeds gebleken kunstmatig zijn; anders waren er oorspronkelijk geen twee tijdschriften geweest.'²⁷ Simon Vinkenoog is positiever: 'De 2 tijdschriften ontlopen elkaar op het ogenblik weinig.'²⁸ Paul Snoek geeft zelfs te kennen dat hij al eerder met dit plan rondliep: '[H]eb ik in 1958 of 1957 nog bij Borgers geprobeerd, vraag maar aan Vaandrager.'²⁹

Binnen de redactie was over het geheel gezien sprake van een positieve houding tegenover de fusie. Het lijkt er echter sterk op, dat het tijdschrift dat daaruit voort zou komen vooral op *Gard Sivik* moest lijken en niet zozeer op *Podium*. Met name de distinctieve vormgeving, waarvan het dubbelnummer al doortrokken was, moest worden gehandhaafd. Cees Buddingh' stelt als antwoord op vraag 7: '[I]k vind dat GS er momenteel zeer aantrekkelijk uit ziet en beslist aantrekkelijker dan P.'³⁰ Nog explicieter is Ellen Warmond: 'Omslag *Gard Sivik* houden; iedereen is hier bijzonder enthousiast over.'³¹ Diezelfde houding vinden we bij René Gysen, die in zijn antwoord eveneens het succes van de vormgeving van *Gard Sivik* memoreert: 'Dat Wissink het mag doen (never change a winning team).'³² Zulke antwoorden wijzen op de wens het eigen karakter van *Gard Sivik* door te voeren in een eventueel fusie-tijdschrift. Dat de helft van de redacteurs opteert dit tijdschrift gewoon *Gard Sivik* te laten heten, spreekt in dat verband boekdelen. Ook de antwoorden op vraag 9, naar de inhoud van het blad, zijn vaak veelzeggend. Buddingh' stelt zich het algemene karakter van het fusietijdschrift voor 'zoals met *Gard Sivik*'³³ en Warmond wil een blad met een inhoud 'meer polemisch dan tot nu toe in *Podium*.'³⁴

De eigen autonomie wilde de *Gard Sivik*-redactie niet alleen behouden ten opzichte van *Podium*, maar ook ten opzichte van de eventuele uitgever van het tijdschrift. Vinkenoog staat 'gunstig' tegenover Meulenhoff, maar alleen indien de samenwerking voor minstens 3 jaar wordt gegarandeerd, en de redactie van te voren met hem overeenkomt hoeveel pagina's er gedrukt zullen worden, hoeveel in kunstdruk, wie omslag vervaardigt, welke data in-

zending kopij, en dergelijke praktische, maar ook ideële voorwaarden. Een TABOE-nummer bijvoorbeeld zou door Meulenhoff (...) niet gecensureerd mogen worden...³⁵

Deze voorwaarden wil Vinkenoog stellen, omdat hij bang is dat zonder dergelijke afspraken de inhoudelijke en formele bewegingsvrijheid van de redactie in het gedrang komt. Buddingh' verwoordt het als volgt:

De keerzijde [van samenwerking met een uitgever] is altijd, dat bijna iedere uitgever meent ook een vinger in de kopijpap te moeten hebben. (...) Het lijkt mij dat het daarom zaak is [dat] Meulenhoff (...) verklaart tegen geen enkel door de redactie voor opnemning uitgekozen stuk bezwaar te zullen maken en alles te laten drukken zoals het hem door de redactie wordt voorgelegd.³⁶

Het infrastructurele dak van een uitgeverij wordt door de redactie al met al vooral ervaren als een logistiek en financieel voordeel. Paul Snoek bijvoorbeeld noemt als pluspunt:

[D]e bedienden van *Gard Sivik* zullen terug naar de productieve pen kunnen grijpen, hun tong zal de kleverige smaak van enveloppen dichtlikken kwijtraken en zij zullen binnen twee maand niets meer weten over posttarieven, en de postconventies om een of andere slechte abonnementsgeldbetaler te doen dokken.³⁷

Al deze voordelen wegen echter niet op tegen de autonomie van de redactie.

Van een fusie zou uiteindelijk niets terechtkomen. Welk argument daarbij doorslaggevend was, kan uit de archivalia niet worden opgemaakt. In elk geval kan worden vastgesteld dat de meerderheid van de redactie van *Gard Sivik* wel iets zag in een fusie met *Podium*, mits de eigen stem van het tijdschrift in een nieuw blad behouden zou blijven. De inhoud van het *Vijftigersblad* (maar hoogstwaarschijnlijk ook de status die *Podium* genoot) en de materiële voordelen die Meulenhoff te bieden had, waren een aantrekkelijke optie voor de *Gard Sivik*-redacteuren om met hun literaire agenda verder richting centrum te bewegen. Ook hier blijkt de eigen agenda prominent aanwezig.

GARD SIVIK, PODIUM EN DE NIEUWE POËZIE

Het laatste moment in de samenwerking tussen *Gard Sivik* en *Podium* dat blijkt uit de nieuwe informatie die Sleutelaars archivalia bevatten, is de voorbereiding op *Gard Sivik* 33, het roemruchte nummer tégen de Vijftigers. In de notulen van vergaderingen op 20 en 28 maart 1963 staat het volgende te lezen:

Samenwerking nummer Podium en Gard Sivik

Dit zou een nummer moeten worden, dat omstreeks september/oktober 1963 moet verschijnen. Inhoud: '50-igers – 60-igers'. Wij ontvangen een doorslag van de geplande inhoud.³⁸

Het samenwerkingsnummer staat gepland als het derde nummer van de zevende jaargang – inderdaad is dat *Gard Sivik* 33. De inhoud van de uitgave is onder voorbehoud, maar wel zijn er belangrijke elementen uit het nummer die al in de samenwerking met *Podium* zijn gepland. Het idee van een verkeersbord op het omslag bijvoorbeeld is in samenspraak met *Podium* tot stand gekomen.³⁹

Tegen die achtergrond rijst de vraag waarom het plan van de gezamenlijke uitgave nooit gerealiseerd is. Aan Gust Gils, die eind 1961 de overstap maakte van *Gard Sivik* naar *Podium*, zal het niet gelegen hebben. Hij hoopte dat een fusie met *Gard Sivik* een oplossing zou brengen voor de ondergang van *Podium*, die volgens hem nakende was. Op 8 maart stelde hij in een brief aan Borgers het volgende voor:

Waarom geen proeffuzie aangaan met *Gard sivik*, waarin ieder voorlopig zijn zelfstandigheid zou bewaren, om na verloop van een afgesproken periode ofwel weer te scheiden ofwel tot een definitieve fusie te komen ? Het gezamenlijk nummer over 50, i.p.v. de zwanenzang van P., zou de inzet van die nieuwe periode kunnen zijn.⁴⁰

Een nieuwe periode was voor *Podium* welkom, aangezien de redactie van het blad steeds meer begon te twijfelen aan de experimentele poëtica.⁴¹ De tweede samenwerking met *Gard Sivik*, dat in zijn laatste nummers steeds uit-

drukkelijker een nieuw-realistische poëtica begon uit te dragen, sluit bij die tendens aan.

Tot een fusie kwam het echter wederom niet, en zoals bekend zou zelfs het gezamenlijke nummer er niet komen. Uit Sleutelaars archivalia kan niet worden opgemaakt waarom de samenwerking niet doorging. Wel wordt duidelijk dat bij *Gard Sivik* in 1963 redactionele problemen aan de orde waren. Die blijken bijvoorbeeld uit een boze brief van Buddingh' aan Sleutelaar, gedateerd 8 oktober 1963. In die brief vraagt Buddingh' om opheldering over de in zijn afwezigheid genomen beslissing enkele *Gard Sivik*-redacteurs op non-actief te stellen:

Wat is (zijn) de zonde(n) van Piet Calis geweest?
" " van James Holmes geweest?
" " van Heinz Neudecker geweest?
" " van Jan Christiaens geweest?⁴²

Hier begint zich de machtsovername af te tekenen waarover Armando sprak in het eerder gememoreerde interview met Martin Bril. Het archief bevat geen bewijs voor de hypothese, maar ik veronderstel dat de groep Armando, Sleutelaar, Vaandrager en Verhagen de tijd rijp achtte om de nieuw-realistische poëtica definitief ingang te doen vinden in het veld. Daartoe moesten enerzijds (Vlaamse) experimenteel gestemde redacteurs het schip ruimen, en anderzijds zal voor samenwerking met *Podium* geen ruimte meer zijn geweest. In de eerste plaats heeft dat tijdschrift zich nooit geheel tegen de experimentele poëtica gekant⁴³, en daarnaast zullen Armando en de zijnen de retorische breuk met *Vijftig* niet met een andere actor in het veld hebben willen delen. Zij wensten de symbolische macht voor zichzelf – en als zodanig hebben ze de literatuurgeschiedenis ook gehaald.

BESLUIT

Toen Jac. Janssen schreef dat een samenwerking tussen *Gard Sivik* en *Podium* er na het toneelnummer niet meer inzat, zat hij er behoorlijk naast. De twee tijdschriften hebben tot het beruchte laatste nummer van *Gard Sivik* met elkaar te maken gehad. De 'breuk' tussen *Vijftig* en *Zestig*, die in de literatuurgeschiedenis steeds weer wordt benadrukt, moet in die zin genuan-

ceerd worden: Vijftig en Zestig hebben tot het laatste moment náást elkaar gefunctioneerd. Dat illustreert de bijzonder complexe verhouding tussen de experimentele en de nieuw-realistische poëtica in het Nederland van de jaren zestig van de twintigste eeuw. Door de onderlinge contacten tussen tijdschriftredacties – zoals die te achterhalen zijn op basis van archiefonderzoek – nader te bestuderen, kunnen nuances aan het licht worden gebracht die niet worden opgemerkt wanneer men slechts de tijdschriften zelf in handen houdt.

De analyse van de relatie tussen *Gard Sivik* en *Podium* laat voorts mooi zien hoe een tijdschrift dat zich niet in het centrum van het literaire veld bevindt, dat dichter kan benaderen via een alliantie met actoren die zich daar wel bevinden. De ‘dubbele agenda’ van *Gard Sivik* die zichtbaar wordt bij bestudering van het dubbelnummer 17/18 en de bijbehorende toneelavond is een goed voorbeeld van dat mechanisme. *Gard Sivik* heeft strategisch met *Podium* samengewerkt, waarbij het nooit de eigen autonomie uit het oog verloor. De reacties op een eventuele fusie zijn daar exemplarisch voor, maar ook de samenwerking met *Podium* op zichzelf is heel goed te duiden vanuit de wens de eigen ideeën aan te scherpen: juist een samenwerking met het blad van de Vijftigers bood voor *Gard Sivik* – en in het bijzonder voor de daarin actieve Nederlanders – een uitgelezen kans de eigen poëtica te profileren.

Daaruit wordt duidelijk dat de strijd om symbolische macht, zoals Bourdieu die signaleert op het literaire veld, ook wordt gevoerd op het moment dat tijdschriften samenwerken. Dat de beste aanvallen op het centrum daarbij geschieden over de rug van een partner, heeft *Gard Sivik* in dat verband wel bewezen.

·-> JEROEN DERA (1986) volgt de onderzoeksmaster Letterkunde en Literatuurwetenschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Daarin specialiseert hij zich in moderne Nederlandse letterkunde vanaf 1945.

1. Met dank aan Helleke van den Braber, Anja de Feijter, Jos Joosten en Maaïke Koffeman.
2. Brems, Hugo. *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. Amsterdam: Bert Bakker, 2006. p. 230.
3. Fokkema, Redbad. *Aan de mond van al die rivieren. Een geschiedenis van de Nederlandse poëzie sinds 1945*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999, p. 98.
4. De term 'Zestig' is nooit door de dichters zelf gebruikt. Zie Mourits, Bertram. *Zestig. Een nieuwe datum in de poëzie*. Amsterdam: Podium, 2001, p. 21.
5. Wolfswinkel, Rolf. 'De Zestig van Gard Sivik, de Nul-beweging en Barbarber. 'Niet de fictie, maar de realiteit''. In: *Literatuur* 12 (1995), afl. 5, 282-286, p. 283.
6. Hofland, H.J.A.. 'groepsgeprek'. In: Faassen, Sjoerd van, et al. [samenstelling]. *De Nieuwe Stijl 1959-1966*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1989, 88-98, p. 91.
7. Feijter, Anja de. 'De geschiedenis van Gard Sivik. De overgang van een experimentele naar een nieuw-realistische poetica in Nederland en Vlaanderen'. In: Ralf Grüttemeier en Jan Oosterholt (red.). *Een of twee Nederlandse literaturen? Contacten tussen de Nederlandse en Vlaamse literatuur sinds 1830*. Leuven: Peeters, 2008, 157-182, p. 170.
8. Bril, Martin. 'de noodzakelijke stroming. gesprekken met de dichters van de nieuwe stijl.' In: Faassen, Sjoerd van, et al. [samenstelling]. *De Nieuwe Stijl 1959-1966*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1989, pp. 182-246, p. 239.
9. Rooijackers, Patrick. 'Handen met een voorliefde/voor een stille moord een stilte: Gard Sivik en de Vijftigers.' In: *Vooy's* 18 (2000), afl. 2, pp. 4-19, pp. 11-12.
10. Janssen, Jac. 'De beeldenstorm van Gard Sivik en De Nieuwe Stijl 1955-1966'. In: *Literatuur* 7 (1990), afl. 3, 126-133, p. 128. Voor het gesproken nummer van Podium, zie Calis, Piet. *Het elektrisch bestaan. Schrijvers en tijdschriften tussen 1949 en 1951*. Amsterdam: Meulenhoff, 2001, pp. 352-377.
11. Het is lastig om het dubbelnummer precies te dateren. In het nummer zelf wordt de beoogde verschijningsdatum van juni 1960 genoemd, terwijl De Feijter het nummer in september dateert; zie De Feijter 2008, p. 171. Aannemelijker is echter dat het nummer op 26 november 1960 gepresenteerd werd tijdens een toneelavond – zie beneden.
12. Janssen 1990, p. 129.
13. Vgl. Joosten, Jos. 'Worden weer burenen.' In: idem, *Misbaar. Hoe literatuur literatuur wordt*. Nijmegen: Vantilt, 2008, pp. 11-26, p. 14. Voor
14. Zie Bourdieu, Pierre. 'La production de la croyance: contribution à une économie des biens symboliques'. In: *Actes de la recherche en sciences sociales* 13 (1977), feb., 3-45
15. Voogd, G.J. de. 'Toneelexperimenten: naar aanleiding van een gezamenlijk dubbelnummer van Podium 58 en Gard Sivik.' In: *Toneel* 81 (1960), afl. 5, pp. 99-101, p. 101.
16. De redactie van *Gard Sivik* bestond uit Armando, Cees Buddingh', Gust Gils, René Gysen, James S Holmes, Walter Korun, Hugues C. Pernath, Willy Roggeman, Hans

- Sleutelaar, Paul Snoek, Cornelis Bastiaan Vaandrager en Ellen Warmond. In de redactie van Podium zetelden Louis Paul Boon, Gerrit Borgers, Remco Campert, H.J.A. Hofland, Gerrit Kouwenaar, Han Lammers, Sybren Polet en Jan Rabie.
17. Gerrit Borgers, 'Nederlands-Belgische Toneelweekend 1960'. Exacte datum onbekend, in archief.
 18. Zie Hulsker aan Borgers 21-9-1960.
 19. Sleutelaar aan Hulsker 8-11-1960.
 20. Polet aan Sleutelaar 11-11-1960.
 21. Ibidem.
 22. Sleutelaar aan Polet 16-11-1960
 23. Hans Sleutelaar, 'Fusie Gard Sivik en Podium', 1960. Exacte datum onbekend, in archief.
 24. Ibidem.
 25. Joosten, Jos. *Feit en tussenkomst. Geschiedenis en opvattingen van Tijd en Mens (1949-1955)*. Nijmegen: Vantilt, 1996, 401-413.
 26. Hans Sleutelaar, 'Fusie Gard Sivik en Podium'. Exacte datum onbekend, in archief.
 27. Roggeman aan Sleutelaar 9-12-1960.
 28. Vinkenoog aan Sleutelaar 13-12-1960.
 29. Snoek aan Sleutelaar 12-12-1960.
 30. Buddingh' aan Sleutelaar 15-12-1960.
 31. Warmond aan Sleutelaar 12-12-1960.
 32. Gijsen aan Sleutelaar, zonder datum.
 33. Buddingh' aan Sleutelaar 15-12-1960.
 34. Warmond aan Sleutelaar 12-12-1960.
 35. Vinkenoog aan Sleutelaar 13-12-1960.
 36. Buddingh' aan Sleutelaar 15-12-1960.
 37. Snoek aan Sleutelaar 12-12-1960.
 38. Hans Sleutelaar, 'Bespreking "Gard Sivik" d.d. 20 maart en 28 maart 1963'.
 39. n.n., 'nummer over vijftig', 1963. Exacte datum onbekend.
 40. Gils aan Borgers 8-3-1963, in collectie Letterkundig Museum, signatuur G 398 B.1.
 41. Sicking, J.M.J.. 'De evolutie van het tijdschrift Podium.' In: *Literatuur* 4 (1987), afl. 6, 343-347, p. 347.
 42. Buddingh' aan Sleutelaar 8-11-1963.
 43. Bakker, Siem. *Literaire tijdschriften: van 1885 tot heden*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1985, p. 249